

Grb kanonika i opata Babića iz župne crkve u Lonji. Godina 1690.

Jedna od slika galerije predaka grofovske porodice Eltz.

povezana s drugim pomoćnim historijskim naukama, osobito sa sfragistikom, genealogijom i numizmatikom. Osnovni izvori heraldike su likovni prikazi grbova u grbovnicama, na pečatima, zgradama i predmetima od kamena, metala, kože, drveta i drugom materijalu.

GENEALOGIJA

Genealogija je pomoćna historijska nauka koja obrađuje podrijetlo i rodbinske veze članova porodica, osobito feudalnih.

SFRAGISTIKA ILI SIGILOGRAFIJA

Sfragistika ili sigilografija također je pomoćna historijska nauka, a bavi se oblicima i razvojem pečata i pečatnjaka. Na pečate su feudalci gotovo redovito stavljali svoje grbove.

ATRIBUTI FEUDALNIH RODOVA

IZLOŽBA

9. IX — 12. XI 1967.

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE
ZAGREB, MATOŠEVA 9

ATRIBUTI FEUDALNIH RODOVA

GRB

Prvi počeci upotrebe grba, kao vanjske oznake plemstva, vladara, zemalja, korporacija i gradova, potječu iz vremena križarskih ratova (druga polovica XII st.). Pojedini feudalski zapadne Evrope obilježavali su određenim simboličkim znakovima i bojama štitove, zastave i kacige svojih vojnika kako bi se razlikovali od vojnika drugih feudalaca. Ti znakovi uskoro će postati trajne oznake feudalaca tj. njihovi grbovi. Iz Francuske, Italije, Španjolske i Njemačke proširila se upotreba grbova u zemlje na slavenskom jugu.

Za razvoj grbova u Hrvatskoj značajni su utjecaji različitih evropskih heraldičkih obilježja, naime, njezine pokrajine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija bile su pod utjecajem njemačke, talijanske i mađarske heraldike.

Uz grbove plemstva, koji se prvi put javljaju početkom XIII st. na pečatima isprava, a od kojih su najstariji Šubića — orlovsko krilo, Mogorovića — valovite grede, Karinjana-Lapčana — orao, i Gusića — guska na ravnim gredama, javljaju se grbovi gradova i trgovišta kojim su pojedini gradovi željeli istaći svoju samostalnost prema feudalcima. Najstariji od njih je grb grada Varaždina iz 1464.

Osnovni izvor za poznavanje i razvoj grbova u Hrvatskoj od kraja XII do XIV st. predstavljaju sačuvani pečatniaci. Međutim, njihov je nedostatak u tome što prikazuju samo grbovne likove, a ne i njihove boje.

Značajna prekretnica za upotpunjavanje osnovnih elemenata grba jest XIV stoljeće, otkad se uz štit, kao osnovni element grba, počinju upotrebljavati kaciga s nakitom i plašt.

Značajna zbivanja u Hrvatskoj tokom XVI st. (izbor dinastije Habsburgovaca, odnosno prenošenje središta ugarsko-hrvatskih kraljeva iz Mađarske u Beč, turska osvajanja i početak formiranja Voine Krajine u Hrvatskoj), snažno su utjecala na razvoj i upotrebu grbova u nas. Habsburgovci uvode u Hrvatskoj nove dotad nepoznate stupnjeve višeg plemstva, osobito barinstvo i grofovstvo i visokom plemstvu podjeljuju grbove novih oblika. Hrvatsko plemstvo južno od Gvozda kao i ono iz preostalih dijelova Slavonije, koje se pred turskim osvajanjima povuklo u Zagrebačku, Varaždinsku i preostale dijelove Križevačke županije, traži od Habsburgovaca potvrdu ili obnovu grba pri čemu dolazi do djelomičnih ili potpunih preinaka njihovih starih obiteljskih grbova. U drugoj polovici XVI st. austrijski nadvojvode, zapovjednici Krajinne, počeli su podjeljivati krajišnicima grbove i plemstvo. Simboli likova, koji se nalaze u pojedinim od tih grbova, uglavnom su ratnog karaktera: ukršteni buzdovani, handžari, ratnik s isukanom sabljom

Kopija grbovnice kralja Žigmunda Luksemburškog kojom se podjeljuje plemstvo Jakovu Rudolfu. Druga pol. XVII stoljeća

u ruci, konjanici i pješaci. Od tog vremena do kraja vladanja Habsburgovaca izdano je bezbroj grbovnica kojima se potvrđuje nečiji grb ili podjeljuje novi.

GRBOVNICA

Povelja kojom vladar podjeljuje grb pojedincu ili pravnoj osobi (zemlji, pokrajini, gradu i dr.) zove se grbovnica. Prve grbovnice javljaju se u XIV st., a po svom obliku nalik su na ostale povelje toga vremena (prvobitno samo opis grba). Međutim, već krajem XIV st. vladari počinju podjeljivati grbovnice i sa slikom grba u sredini povelje.

Oblik grbovnice znatno se mijenja od početka XVII stoljeća. Naime, povelja na kojoj se od polovine XVI st. slika grba nalazila u lijevom gornjem kutu, dobiva u XVII st. oblik knjige uvezane u kožu, ili platno presvučeno baršunom sa oko desetak listova. U ovim grbovnicama grb se do početka XVIII st. nalazio na prvoj strani, a kasnije u sredini čitava teksta obično na petoj ili šestoj strani. Najstarija dosad poznata grbovnica podijeljena je u Hrvatskoj obitelji Gorazda iz Križevačke županije (24. II 1409).

RODOSLOVLJE

Počeci upotrebe rodoslovlja javljaju se već u antičkom Rimu kada su patricijske porodice izrađivale rodoslovne knjige o svome navodno i božanskom podrijetlu. Međutim, genealogija se osobito razvila u srednjem vijeku zbog potrebe feudalaca da dokažu svoje plemićko podrijetlo i time dobiju ili sačuvaju feudalne klasne privilegije. U tu svrhu vođene su posebne dvorske rodoslovne knjige, dok su feudalski izrađivali svoje rodoslovne tabele, u kojima se grafički prikazivalo (često puta i izmišljeno) podrijetlo i grananje članova njihove porodice, i to u obliku rodoslovnog stabla.

GALERIJA PREDAKA

Slike predaka predstavljaju jedan od ukrasa feudalnih dvorova i palača. Osim autentičnih portreta, slikanih po naravi, često u kasnijim stoljećima feudalski naručuju izradu čitave galerije svojih predaka odjednom. Naravno da je u takvom slučaju vjerodostojnost likova i podataka u tekstovima koji put manje pouzdana.

POMOĆNE HISTORIJSKE NAUKE

HERALDIKA

Pomoćna historijska nauka koja proučava postanak i razvitak grbova, te prema utvrđenim pravilima određuje način likovnog i opisnog prikazivanja pojedinog grba zove se heraldika. Ona je usko